

Л. М. Шабліста,
д. е. н., проф., провідний науковий співробітник відділу фінансів реального сектора ДУ
"Інститут економіки та прогнозування НАН України", м. Київ

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВІДТВОРЕННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

L. Shablsta,
Sc. D. in Economics, prof., Chief Research Fellow
of the Department of Finance of the real sector of Institute for Economics and Forecasting, Ukrainian NAS

IMPROVING THE MECHANISM OF REPRODUCTION OF THE WORKING CAPITAL OF ENTERPRISES OF THE REAL SECTOR OF ECONOMY

Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності розробки нової концепції відтворення оборотного капіталу підприємств. На основі аналізу динаміки і структури оборотних активів і джерел їх формування в реальному секторі України за період 2007–2012 рр. виявлено ряд негативних явищ у його стані, а саме: деформована структура, низька ліквідність, нестача власного грошового капіталу, уповільнення процесу відтворення. В статті узагальнено причини хронічної нестачі власного оборотного капіталу підприємств, визначено основні напрями розширення власних джерел поповнення оборотного капіталу, сформульовано суть державної політики щодо забезпечення підприємств власним оборотним капіталом. Акцентується увага на заходах держави щодо мобілізації резервів зростання чистого прибутку підприємств, як одного з основних джерел відтворення оборотного капіталу, а також щодо інструментів підвищення ефективності державної підтримки виконавців інвестиційних проектів у рамках національних пріоритетів.

This article is devoted justification the need to develop new play concepts working capital of enterprises. Based on the analysis of the dynamics and structure of current assets and the sources of their formation in the real sector of Ukraine for the period 2007–2012 he identified a number of negative phenomena in his condition such as deformed structure, low liquidity, lack of own capital money, slowing the process of reproduction. The article summarized the causes of chronic shortage of own working capital of enterprises, the main direction of extension of their own sources of working capital, formulated the essence of public policy on enterprise own working capital. Attention is focused on the steps of the state to mobilize reserves rise in net profits as one of the main sources of working capital reproduction, as well as tools to improve public support artists of investment projects in the framework of national priorities.

Ключові слова: оборотний капітал, оборотні кошти, власний оборотний капітал, механізм відтворення капіталу, грошові потоки, чистий прибуток, нормативне середовище.

Key words: working capital, its own working capital, the mechanism of reproduction of capital, cash flow, net income, regulatory environment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сучасному етапі однією з найгостріших проблем у фінансах підприємств є хронічний дефіцит власного оборотного капіталу для забезпечення безперервної і ритмічної фінансово-господарської їх діяльності. Основна причина негативного стану оборотного капіталу полягає в недоліках діючого господарського механізму його відтворення. Сьогодні процес відтворення капіталу підприємства взагалі і в тому числі оборотного, залишається некерованим ні з боку держави, ні на рівні підприємств. У зв'язку з курсом на системну модернізацію економіки ця проблема надзвичайно загострюється і потребує комплексного вирішення. В наукових пуб-

лікаціях, присвячених теоретико-методологічним аспектам формування та управління оборотним капіталом [1–7], недостатньо уваги приділяється проблемі відтворення оборотного капіталу та державної політики щодо управління цим процесом.

Публікацію підготовлено в рамках НДР за темою "Вплив кризи на фінанси реального сектора економіки України та шляхи їх оздоровлення", що виконується у відділі фінансів реального сектора ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

МЕТА СТАТТІ

Ціль статті (постановка завдання) полягає у розробці науково-методичних підходів до формування механізму управління процесом відтворення оборотного

капіталу на рівні підприємства і на державному рівні і розробці пропозицій щодо інструментів державного сприяння підвищенню забезпеченості підприємств оборотним капіталом.

ТЕКСТ СТАТТІ

У дореформений період господарський механізм відтворення оборотного капіталу підприємств базувався на категорії оборотних засобів, яка неадекватна категорії оборотного капіталу в сучасному її розумінні, і зводився до централізованого встановлення власного оборотного капіталу у розмірі мінімально необхідного для безперервного виробництва і державного планування їх оборотності. З переходом до ринкових умов господарювання і розширенням прав суб'єктів господарювання цей механізм було відмінено. Необхідно розробити нову концепцію відтворення оборотного капіталу, в основу якої було б закладено розширене трактування економічної природи і складу оборотного капіталу. За такого трактування оборотний капітал є синонімом оборотних коштів, які є сукупністю грошових коштів, авансованих підприємством для обслуговування поточної господарської діяльності і беруть участь одночасно в процесі виробництва і реалізації продукції. Оборотний капітал, з одного боку, будучи частиною авансованого капіталу, є сумою джерел формування оборотних активів, а з іншого — є частиною майна, вкладеного в поточні активи підприємства. До складу оборотного капіталу включаються грошові кошти, пов'язані не тільки з процесом виробництва, а й з фінансовою діяльністю, включаючи короткострокові фінансові вкладення, позики іншим організаціям (комерційні кредити), придбання цінних паперів, інвестиції в залежні компанії тощо. Отже, існує взаємозв'язок між визначенням обсягу необхідних оборотних активів і джерел їх фінансування, через що "обидва ці аспекти управління оборотним капіталом слід розглядати в сукупності" [8, с. 379].

Вирішальну роль у забезпеченні майнової та оперативної самостійності підприємств, необхідної для рентабельної підприємницької діяльності, відіграє власний оборотний капітал. За період 2007—2012 рр. у цілому по реальному сектору економіки і по більшості видів економічної діяльності (за винятком сільського господарства) власний оборотний капітал мав від'ємне значення. При цьому, починаючи з 2008 р., намітилась тенденція до збільшення від'ємного значення коефіцієнта. Так, у 2008—2009 рр. порівняно з 2007 р. від'ємне значення коефіцієнта в цілому по реальному сектору зросло з (-0,20) до (-0,28) і (-0,29), відповідно. На кінець 2012 р. цей показник становив (-0,26), що на 0,06 пункта більше порівняно з 2007 р. (розраховано за даними Державної служби статистики України [9]).

Основною причиною хронічного дефіциту власних оборотних коштів стала нестача чистого прибутку і відсутність його капіталізації. У промисловості у 2008 р. порівняно з 2007 р. обсяг чистого прибутку скоротився більш як у 5 разів, в 2009 р. чисті збитки становили 14,2 млрд грн., а в 2012 р. одержано чистий прибуток у сумі 2,6 млрд грн. У будівництві за 5 років (2008—2012) було одержано чистих збитків на суму 19,5 млрд грн. Зменшення власних оборотних коштів у період кризи 2008—2009 рр. мало місце і в результаті відволікан-

ня грошових ресурсів у довгострокові фінансові інвестиції (при нестачі грошових коштів для обслуговування власного виробництва). На кінець 2012 р. цей вид інвестицій у цілому по реальному сектору становив 324,9 млрд грн., що на 58,3 млрд грн. більше порівняно з аналогічною датою в 2008 р.

Чисті прибутки прибуткових підприємств розподілялись в основному на дивіденди по привілейованих акціях і на формування резервного капіталу. Капіталізована частина чистого прибутку (нерозподілений прибуток) у цілому по реальному сектору в 2008 р. порівняно з 2007 р. скоротилася в 3,7 раза. В 2009, 2010, 2011 роках непокритий збиток становив 21,4; 39,8 і 7,1 млрд грн, відповідно. У 2012 р. мав місце нерозподілений прибуток у сумі 26,3 млрд грн.

Негативний вплив на стан оборотного капіталу справили такі чинники, як: знецінення в результаті інфляції грошових коштів, іммобілізованих у прострочену дебіторську заборгованість; недоотримання прибутку внаслідок неможливості вигідно розмістити іммобілізовані в прострочену дебіторську заборгованість кошти; тимчасова втрата оборотного капіталу в результаті недоплат в адмініструванні податку на прибуток (короткий податковий період; оплата авансового внеску з податку на прибуток підприємствами-платниками з обсягом доходів більш як 10 млн грн.; діючий механізм перенесення збитків податкового періоду; порядок індексації основних засобів тощо), закладені в Податковому кодексі України, а також затримки з відшкодування ПДВ з бюджету і застосування ПДВ-облігацій для відшкодування ПДВ. Оборотні кошти втрачаються і в результаті "приховування" прибутків за допомогою сітки посередницьких структур; дезорганізації внутрішнього ринку через агресивну конкуренцію імпортованих товарів; вивезення капіталу в офшорні зони; невідпрацьованості механізму банкрутства підприємств; відсутності системи спрямування емісії грошової маси на обслуговування поточного господарського обороту; невідрегульованості строків обороту коштів у розрахунках тощо, що стає можливим за відсутності єдиної системи державного контролю за фінансами підприємств, у тому числі за відтворенням оборотного капіталу.

За умов нестачі власного оборотного капіталу потреба підприємств в оборотних коштах задовольняється за рахунок позикового капіталу, до якого належать короткострокові банківські кредити, корпоративні облігації, кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (комерційні кредити інших підприємств, що надаються у вигляді позик, авансів і векселів для здійснення розрахункових операцій), а також кошти, прирівняні до власних, так звані стійкі пасиви (внутрішня кредиторська заборгованість): мінімальна перехідна заборгованість з оплати праці, яка зумовлена природною розбіжністю між строком нарахування і датою виплати заробітної плати; заборгованість бюджету і соціальним фондам по деяких видах податків і платежів, нарахування яких відбувається раніше строку платежу; мінімальна заборгованість по резервах на покриття майбутніх витрат і платежів; мінімальна заборгованість покупців по заставах за тару; заборгованість замовникам по авансах і частковій оплаті (передоплаті) продукції тощо.

В Україні впродовж 2007—2012 рр. у структурі позикових коштів переважала кредиторська заборгованість. У цілому по реальному сектору на неї припадало від 81,5 до 84,5% усіх поточних зобов'язань, що значно перевищує оптимальну величину, якою вважається частка у розмірі 20—30% від загальної суми джерел формування оборотних коштів.

Кредиторська заборгованість дестабілізує фінансову дисципліну, гальмує подолання збитковості підприємств, оскільки забезпечує умови функціонування останніх і при їх збитковості. Переважання в джерелах фінансування оборотних активів кредиторської заборгованості гальмує використання короткострокових банківських кредитів, частка яких упродовж 2007—2011 рр. у цілому по реальному сектору коливалася в межах 12,7—15,7%, що приблизно в 1,6—1,9 раза менше за оптимальну норму (20—30%). До того ж, у післякризовий період намітилася негативна тенденція до зменшення частки короткострокових кредитів у структурі поточних зобов'язань. У цілому по реальному сектору у 2012 р. вона становила 13,0%.

У післякризовий період у структурі позикових коштів збільшилася частка інших позикових фінансових інструментів, зокрема корпоративних облігацій. У цілому по реальному сектору у 2010, 2011 і 2012 роках вона становила 4,3; 2,8 і 3,4%, відповідно.

Позиковий капітал здатний створювати для підприємств певні проблеми, зокрема значні фінансові ризики, оскільки спостерігається висока волатильність фінансового ринку, внаслідок чого змінюється і вартість позикового капіталу. Найтипівішими обмеженнями, що впливають на формування позикових фінансових джерел, є: недостатня розвиненість ринків капіталу; високі відсоткові ставки за кредитами; умови, що висуваються поставачальниками позикових коштів або посередниками у цій сфері; законодавчі обмеження, пов'язані з регламентуванням емісії облігацій.

Аналіз показав, що підприємства позичають більше коштів, ніж надають своїм покупцям. За останні шість років (2007—2012) кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги в цілому по реальному сектору перевищувала аналогічну дебіторську заборгованість в 1,3—2,3 раза. Різниця між сумами позикових капіталів і коштів, відправлених споживачам, осідає у виробничтві, переходить в інвестиції (нерідко низькоефективні), а частково втрачається в збитках, що породжує інфляцію або втрату оборотних коштів кредиторів.

Для подолання негативних тенденцій в забезпеченості підприємств реального сектора власним оборотним капіталом необхідно відновити керованість процесом відтворення оборотного капіталу. Мова йде про розробку нової концепції відтворення капіталу в т. ч. оборотного, яка б базувалась на розширеному трактуванні економічної сутності і складу оборотного капіталу. При розробці цієї концепції необхідно виходити з виявлення резервів розширення джерел поповнення оборотних коштів і підвищення ефективності їх використання за допомогою коефіцієнта функціональної відповідальності, який визначається як співвідношення

коефіцієнтів оборотності по окремих елементах оборотних активів і по всій їх сумі [10, с. 39]. У новій концепції мають бути передбачені показник суми оборотного капіталу на 1 грн. реалізованої продукції, а також фінансові важелі управління грошовими потоками — баланс власного капіталу у грошовій формі і платіжний графік, у якому б відображалися надходження і вибуття грошових коштів, їх залишки на кожний день і касові розриви. Збалансування обсягів надходження і витрачання грошових коштів та синхронізація їх у часі дозволить забезпечити фінансову рівновагу і прискорити реалізацію внутрішньогосподарських завдань господарюючих суб'єктів.

Водночас, необхідно передбачити регулювання портфеля поточних фінансових інвестицій. Так, для покриття можливого дефіциту грошових коштів на розрахунковому рахунку і регульованих витрат (сплата податків, виплати дивідендів і заробітної плати, внески до соціальних фондів тощо) підприємства повинні мати в портфелі цінні папери з абсолютною ліквідністю, а саме: казначейські цінні папери, депозитні сертифікати, короткострокові облігації місцевих органів влади, привілейовані акції грошового ринку, євродоларові депозити, єврооблігації, векселі тощо. Крім того, підприємства повинні ширше використовувати факторингові розрахунки (придбання банками та іншими фінансовими інститутами боргів підприємства, зокрема зобов'язань по оплаті поставлених товарів, виконаних робіт або послуг).

Застосування активних форм управління грошовими потоками дозволить підприємствам отримувати додаткові прибутки, що генеруються безпосередньо його грошовими активами. Мова йде про ефективне використання тимчасово вільних грошових коштів у складі оборотних активів, а також амортизації, цільове призначення якої — просте відтворення основного капіталу. В процесі дослідження напрямів використання амортизаційних відрахувань встановлено, що в сукупності досліджуваних підприємств¹ упродовж 2007—2009 рр. щорічно на придбання і удосконалення основних засобів використовувалось від 30 до 60% нарахованої амортизації, решта використовувалась на поточні витрати.

В умовах недостатнього розвитку фінансового ринку, збитковості фінансових операцій підприємств, нестабільності банківської системи (через періодичні фінансові кризи) використання частини амортизаційних відрахувань на покриття нестачі оборотних коштів можна вважати виправданим, якщо воно сприяє прискоренню обороту капіталу і зростанню на цій основі прибутків від основної діяльності підприємств як джерела розширеного відтворення основного і оборотного капіталу.

Для розширення джерел поповнення оборотних коштів на підприємствах необхідно задіяти резерви зростання чистого прибутку, за рахунок встановлення нормативу трансакційних витрат на одиницю продукції; переведення деяких постійних витрат у змінні шляхом встановлення винагороди (премії) менеджерам в залежності від одержаного результату; використання аутсорсингу — послуг спеціалізованих маркетингових агентств для

¹ До сукупності включено 15 підприємств, з яких 8 — великі платники податків, а решта — великі і середні підприємства, підпорядковані Фонду державного майна України.

сприяння реалізації своєї продукції, створення окремих логістичних підрозділів тощо.

Оскільки на рівні підприємств неможливо нейтралізувати негативний вплив зовнішніх чинників на стан оборотного капіталу потрібно проводити відповідну державну політику щодо забезпечення підприємств оборотним капіталом. Держава має сприяти підвищенню ефективності виробництва і нарощуванню на цій основі прибутків підприємств як одного з основних джерел відтворення капіталу (як основного, так і оборотного). У цьому зв'язку необхідно посилити увагу до формування чистого прибутку підприємств. При нині діючому порядку визначення чистого прибутку підприємств як різниці між доходами і витратами за усіма видами звичайної діяльності з урахуванням податку на прибуток невілюється провідна роль основної діяльності — виробництва і реалізація продукції (робіт, послуг), заради якої створено підприємство, оскільки в разі збитковості інших (неосновних) видів діяльності — іншої операційної, фінансової, інвестиційної (участі у капіталі), іншої звичайної діяльності чистий прибуток зменшується. Впродовж періоду 2008—2011 рр. суми збитків від інших видів звичайної діяльності в цілому по реальному сектору коливались у межах 56,9 — 97,3 млрд грн. У 2012 р. збитки від цих видів діяльності становили 65,1 млрд грн.

За період 2007—2011 рр. у загальній сумі доходів від звичайної діяльності 15-ти обстежених підприємств частка доходу від основної діяльності (чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)) коливалось у межах 62,2—71,6%; іншої операційної діяльності — 27,1—37,3% (в окремих обстежених підприємствах ця частка досягала 75%), інших доходів — 0,4—2,6%; доходів від фінансової діяльності та участі в капіталі — менше 0,1%.

По сукупності підприємств чисті збитки від неосновної діяльності перевищували чисті прибутки від всієї її звичайної діяльності у 2008 р. більш як у 5 разів, а в 2011 р. становили 114,9%. У 2009—2010 рр. чисті збитки по неосновних видах діяльності становили відповідно 114,7 і 91,0% від загальної суми збитків по звичайній діяльності. Найбільші втрати чистого прибутку від збитків по неосновній діяльності в кризовий період мали місце від іншої операційної діяльності, а також фінансової та іншої звичайної діяльності. Так, частка втрат чистого прибутку від цих видів діяльності в загальній сумі втрат від звичайної діяльності становила: у 2008 р. 35,9; 19,4 і 44,3%, відповідно, а в 2009 р. від іншої операційної та фінансової діяльності — 15,5; 53,8%. У 2009 р. частка втрат чистого прибутку від фінансової діяльності становила 53,8%. У 2010—2011 рр. втрати чистого прибутку разом від іншої операційної та фінансової діяльності коливались у межах 96,7—100%. Серед іншої операційної діяльності на всіх досліджуваних підприємствах збитки мали місце від утримання об'єктів житлово-комунального і соціально-культурного призначення (у 2009 р. сума збитків від цього виду діяльності до загальної суми збитків від іншої операційної діяльності становила 31,7%, що в 4,7 раза більше порівняно з 2008 р. (6,7%)); від штрафів, пені, неустойок (у 2008 р. — 1,3%, в 2009 р. — 14,0%), інших видів (128,7 і 71,1%, відповідно).

Через збитковість неосновної діяльності загальному вуються відтворювальні процеси у виробничій сфері, яка в основному була прибутковою. За період 2007—2011 рр. збитки від основної діяльності мали місце лише в 2009 р. через зниження темпів росту доходу (виручки) від реалізації продукції в результаті падіння попиту на продукцію і зростання операційних затрат на одиницю реалізованої продукції.

Натепер перелік інших доходів від операційної діяльності, як і інших доходів від звичайної діяльності законодавчо не врегульовано, відсутні будь-які обмеження щодо витрат по цих видах діяльності, серед яких є й непродуктивні (штрафи, сумнівні та безнадійні борги, пені, неустойки; витрати від псування цінностей, нестача і знецінення запасів тощо, пов'язані з неефективним менеджментом, порушенням договірних зобов'язань і тому врахування їх у повному обсязі є неправомірним), а також такі, що безпосередньо не пов'язані з основною діяльністю, зокрема утримання об'єктів соціально-культурного призначення.

Враховуючи, що на формування чистого прибутку підприємств негативно впливають збитки від неосновної діяльності необхідно посилити контроль за структурою інших операційних витрат та інших витрат від звичайної діяльності в державних підприємствах і господарських товариствах, у статутному фонді яких більше 50% акцій (часток паїв) належать державі. Зокрема при формуванні фінансових планів цих підприємств дотримуватись правила, згідно з яким інші операційні витрати й інші звичайні витрати не повинні перевищувати інші операційні доходи й інші звичайні доходи. При оцінці виконання фінансових планів у разі перевищення витрат над доходами по цих видах діяльності слід виявляти причини відхилення фактичних показників від планових і розробляти відповідні адміністративні заходи. Водночас слід посилити контроль за фінансовими операціями цих підприємств та їх участю в капіталі для виявлення причин збитковості зазначених видів діяльності і врахування їх при складанні фінансових планів.

Держава повинна створити стимули для капіталізації чистого прибутку підприємств на пріоритетних напрямках розвитку національної економіки, що можуть стати локомотивом розвитку. Для цього необхідно використовувати ширший спектр інструментів і різноманітніші форми державної підтримки. Зокрема держава повинна:

- сприяти організації виробництва вітчизняної продукції, що виробляється взамін імпоротної, шляхом запровадження державних замовлень, а також надання пільг по орендній платі за використання об'єктів державної власності для виробництва і реалізації продукції;

- надавати допомогу підприємствам у проведенні реструктуризації з метою створення нових центрів відповідальності і центрів прибутковості, щоб підвищити ефективність підрозділів, які плануються виводити в аутсорсинг. Оскільки реструктуризація підприємств супроводжується значним звільненням працівників держава повинна створити умови для перекваліфікації і подальшого працевлаштування звільнених працівників;

- реалізувати новий підхід для фінансового оздоровлення підприємств, визначивши основним критерієм, по якому підприємство підлягає переводу в режим оз-

доровлення, співвідношення виручки від реалізації і поточних зобов'язань (позикових коштів, строк розрахунку по яких менше одного фінансового року) [11, с. 64]. При цьому поточні зобов'язання можна поділити на дві частини: обсяг зобов'язань, що дорівнює трьохмісячній виручці, і обсяг зобов'язань, які перевищили цей строк. Останні слід реструктуризувати або перевести в розряд довгострокових, на які щорічно нараховувати відсоток у розмірі облікової ставки НБУ.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

1. Причини негативних тенденцій у стані оборотного капіталу реального сектору економіки України в останні 6 років (2007—2012 рр.) пов'язані з недоліками діючого механізму його відтворення, негативний вплив яких посилюється у період кризи 2008—2009 рр. Основною причиною стали малі обсяги чистого прибутку підприємств як власного джерела відтворення капіталу (основного і оборотного) і відсутність його капіталізації.

2. На обсяг чистого прибутку підприємств значний вплив справляють збитки від неосновних видів діяльності — іншої операційної, фінансової, інвестиційної (участі в капіталі), іншої звичайної, які, як показало дослідження, іноді перевищують прибутки від основної діяльності, заради якої створено підприємство.

3. Для запобігання розвитку кризових явищ у стані оборотного капіталу необхідно забезпечити низку заходів на рівні держави шляхом законодавчого врегулювання питань щодо нормативу достатності власного капіталу; переліку основних видів діяльності підприємств та співвідношення їх з основною діяльністю; системи спрямування грошової емісії на обслуговування поточного грошового потоку в реальному секторі економіки; механізму продажу боргів підприємств тощо.

У подальших дослідженнях проблеми оборотного капіталу реального сектора капіталу необхідно зосередити увагу на розробці питань формування нормативного середовища щодо: управління процесом відтворення оборотним капіталом; регулювання розподілу джерел формування оборотних активів; управління фінансовими ризиками, пов'язаними з ліквідністю, доходністю власного капіталу, борговими зобов'язаннями.

Література:

1. Баліцька В.В. Капітал підприємств України: тенденції, пріоритети / В.В. Баліцька. — К.: ДУ "Інститут економіки та прогнозування", 2007. — 478 с.
2. Бабіч А.М. Формування оптимальної структури оборотних коштів підприємства / А.М. Бабіч // Актуальні проблеми економіки. — 2001. — № 9. — С. 12—24.
3. Барчуков А.В. Політика управління оборотним капіталом / А.В. Барчуков, Н.В. Метелькова // Фінансовий менеджмент. — 2009. — № 5. — С. 23—36.
4. Бланк І.А. Управление формированием капитала / И.А. Бланк. — К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. — 512 с.
5. Дороніна М.С. Управління рухом оборотного капіталу підприємства: монографія / М.С. Дороніна, Л.С. Мартюшева, Д.А. Горовий. — Харків: ХНАДУ, 2009. — 196 с.

6. Маргасова В.Г. Системний підхід до управління оборотним капіталом на підприємстві в умовах ринкових перетворень / В.Г. Маргасова // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 7. — С. 53—59.

7. Петленко Ю. Проблеми забезпечення обіговими коштами в умовах економічної кризи / Ю. Петленко // Фінанси України. — 1998. — № 9. — С. 106—109.

8. Хорн Ван Джеймс. Основы финансового менеджмента, пер. с англ. / Ван Джеймс Хорн, Джон-м Вахович. — М.: Москва — Санкт-Петербург — Киев, 2008. — 799 с.

9. Статистичні дані Держаної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

10. Данилин В. Концептуальные вопросы воспроизводства оборотного капитала / В. Данилин, Е. Данилина // Экономист. — 2012. — № 8. — С. 35—41.

11. Карпов П. Как восстановить платежеспособность российских предприятий? / П. Карпов // Российский экономический журнал. — 1998. — № 4. — С. 52—65.

References:

1. Balits'ka, V.V. (2007), Kapital pidpriemstv Ukrainy: tendentsii, priorytety [Capital Enterprises of Ukraine: Trends, Priorities], DU "Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia", Kyiv, Ukraine.
2. Babich, A.M. (2001), "Forming of optimum structure of working capital of the company", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 9, pp. 12—24.
3. Barchukov, A.V. and Metel'kova, N.V. (2009), "Policy management of working capital", Finansovyy menedzhment, vol. 5, pp. 23—36.
4. Blank, I.A. (2002), Upravlenie formirovaniem kapitala [Management of capital formation], Nika-Centr Jel'ga, Kyiv, Ukraine.
5. Doronina, M.S. Martiusheva, L.S. and Horovyy, D.A. (2009), Upravlinnia rukhom oborotnoho kapitalu pidpriemstva [Motion control of working capital of the company], KhNADU, Kharkiv, Ukraine.
6. Marhasova, V.H. (2010), "System approach to management of working capital in the company in terms of market reforms", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 7, pp. 53—59.
7. Petlenko, Yu. (1998), "The problems of providing of working capital during the economic crisis", Finansy Ukrainy, vol. 9, pp. 106—109.
8. Horn, Van Dzhejms (2008), Osnovy finansovogo menedzhmenta [Fundamentals of Financial Management], Moskva-Sankt-Peterburg-Kiev, Moscow, Russia.
9. State Statistics Committee of Ukraine (2013), Statistical information, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 02 Dec 2013).
10. Danilin, V. (2012), "Conceptual issues of reproduction of working capital", Jekonomist, vol. 8, pp. 35—41.
11. Karpov, P. (1998), "How to restore the solvency of Russian enterprises?", Rossijskij jekonomicheskij zhurnal, vol. 4, pp. 52—65.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2013 р.